

Davan davlati (III-IV) asrlar

Abdulhamidova Gulsanam G'olibjon qizi

Andijon davlat universiteti Tarix fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada 2-asrdan boshlab O'rta Osiyo durdonasi – Farg'ona vodiysida shakllangan qadimgi Farg'ona Davan davlati ko'rib chiqiladi. Miloddan avvalgi 3-asrgacha. AD Muallif tarixiy va arxeologik ma'lumotlarga tayangan holda, davlat mexanizmini, qadimgi Davan davlatining rivojlanishining iqtisodiy asoslarini, uning ijtimoiy doirasini, boshqaruv organlarini, huquq manbalarini, shuningdek, madaniy taraqqiyotni tahlil qiladi. Bundan kelib chiqqan holda muallif "Davan" O'zbekiston milliy davlatchiligi evolyutsiyasini o'rganishda muhim ilmiy ahamiyatga ega, degan xulosaga keladi.

Kalit so'zlar: milliy davlatchilik, Dravefergan davlati, Davan, ijtimoiy spektr, iqtisodiyot, huquqiy manbalar, davlat mexanizmi

АННОТАЦИЯ: В статье рассмотрены древнеферганское государство Давань, которое развивалось в жемчужине Центральной Азии - Ферганской долине со II в. до н.э., до III в. н.э. Автор на основе исторических и археологических данных анализирует механизм государства, экономическую основу развития древнего государства Давань, его социальный спектр, органы правления, источники права, а также культурное развитие. На основе этого, автор делает вывод, что Давань представляет значительную научную ценность при изучении эволюции национальной государственности Узбекистана.

Ключевые слова: национальная государственность, Древеферганское государство, Давань, социальный спектр, экономика, правовые источники, механизм государства.

ABSTRACT: The article examines the ancient Fergana state of Davan, which developed in the pearl of Central Asia - the Fergana Valley from the 2nd century. BC, until the 3rd century. AD The author, based on historical and archaeological data, analyzes the mechanism of the state, the economic basis for the development of the ancient state of Davan, its social spectrum, governing bodies, sources of law, as well as cultural development. Based on this, the author concludes that Davan is of significant scientific value when studying the evolution of the national statehood of Uzbekistan.

Key words: national statehood, ancient Fergana state, Davan, social spectrum, economics, legal sources, state mechanism.

Xitoy yilnomalarida (miloddan avvalgi II-I asrlar) qadimgi Farg'ona davlati Davan deb ataladi. Shtatni mahalliy podshohlar sulolasi boshqargan. Ularning hokimiyati zodagonlardan iborat oqsoqollar kengashi tomonidan cheklangan. Farg'onada 70 ga yaqin shahar va qishloqlar bo'lib, ular alohida idoralar orasida tarqalib ketgan. Bekat Ershi shahri edi. Tashqi ko'rinishiga ko'ra, aholi kavkazliklar edi. Ularning ko'zlari cho'kib ketgan, soqollari qalin edi. 2-asr oxirida. Miloddan avvalgi e. Davan kuchli va tajovuzkor Xan Xitoy tomonidan hujumga uchradi. Kichkina Farg'onaga qilingan muvaffaqiyatsiz yurishdan so'ng Xan imperiyasining nufuzi juda tushib ketdi. Shuning uchun g'arbga ikkinchi yurish rejalashtirilgan edi. Bu safar farg'onaliklar qudratli Xitoyga qarshi kurashda mag'lubiyatga uchradilar. Xan imperiyasi bilan 4 yillik kurashdan so'ng qadimgi Farg'ona davlati o'z mustaqilligini tikladi. I - V asrlarda. Farg'onada iqtisodiy va madaniy yuksalish yuz berdi,

ko'plab yangi shahar va aholi punktlari paydo bo'ldi, simob, firuza va boshqa foydali qazilmalarni qazib olish kengaydi.

Davon davlati O'rta Osiyo durdonasi – Farg'ona vodiysida taraqqiy etgan bo'lib, 500 yildan ortiq bu qadimiy Farg'ona davlatining qadimiy davlatchiligi boshqa davlatlarning zo'ravon aralashuvisiz mustaqil ravishda rivojlanganligi e'tiborga molik. Davan bu davrda Ahamoniylar, Yunon-Baqtriya podsholigi, Kushon podsholigi va Xitoy kabi kuchli imperiyalar bilan qo'shni bo'lishiga qaramay, o'z sivilizatsiyasini erkin rivojlantirish uchun noyob tarixiy imkoniyatga ega bo'lgan o'sha davrdagi kuchli, jangari davlatlarning bo'ysunishiga tushmasdan. Qadimgi davlatning mustaqil rivojlanishiga davlatning geografik joylashuvi, suv resurslari yetarli bo'lgan tog'lar bilan o'ralganligi yordam bergan. Davan davlatining vujudga kelishi olimlar o'rtasida munozarali mavzudir [1, 23-28-betlar]. Davlat haqidagi birlamchi ma'lumotlar qadimgi yunon va xitoy olimlarining yilnomalarida muqaddas qilingan bo'lib, ular arxeologik topilmalar bilan bir qatorda qadimgi davlatlar, jumladan Davani haqida bilim manbalari sifatida katta ahamiyatga ega. Olimlarning fikricha, Davan nomi Farg'ona bilan bog'liq. Aksariyat tadqiqotchilar Farg'ona O'rta Osiyoning qadimiy dehqonchilik markazlaridan biri bo'lgan degan fikrni bir ovozdan qabul qiladilar [2, 186-190-betlar].

Qadimiy manbalarni tahlil qilish natijasida Davon, Davan, Parkana davlatlari Qadimgi Farg'onaning mustaqil qadimiy davlat sifatida rivojlanishini nazarda tutgan degan xulosaga keldi. Chust madaniyatining asosi aynan Qadimgi Farg'ona davlati bo'lgan. Davan Farg'ona vodiysida qadimgi davlatchilik va davlat institutlarining paydo bo'lishi bilan bog'liq [3, 29-b.].

Ma'lumki, Davan davlati Farg'ona vodiysida joylashgan bo'lib, shimoli-g'arbda II asrda Qang' bilan chegaradosh bo'lgan. Miloddan avvalgi janubda - yuechjilar bilan, shimolda - usunlar bilan, shuningdek, Davan G'arbiy Farg'ona vodiysi hududiga to'g'ri keladigan qadimgi Xitoy poytaxtidan 10 ming li g'arbda joylashganligi haqida ma'lumot

berilgan. Z.Muqimov yirik Davan davlati shimolda qanglar, janubda kushonlar, g'arbda uyg'urlar bilan chegaradosh deb hisoblaydi [6. B. 45-48]. Taqdim etilgan ma'lumotlarga asoslanib, ishonch bilan aytishimiz mumkinki, Farg'ona vodiysida salmoqli (70 ga yaqin) shaharlari bo'lgan yirik Davan davlati bo'lgan. Davan hozirgi kungacha saqlanib qolgan va Farg'ona vodiysi xalqlari tomonidan avaylab saqlanib kelinayotgan Chust madaniyatining markazi bo'lgan, O'zbekiston suverenitetga erishgach, u qayta tug'ilishni boshdan kechirmoqda. Hozirda Farg'ona vodiysida Chust madaniyatining 80 dan ortiq yodgorliklari qayd etilgan.

Davan davlatining ijtimoiy asosini erkin jamoa a'zolari tashkil etgan bo'lib, ular o'z mehnati bilan qadimgi davlatning iqtisodiy rivojlanishi va mustahkamlanishiga katta hissa qo'shgan. Ular asosan dehqon xo'jaliklarida ishlaganlar

Qadimiy manbalarni tahlil qilish natijasida Dovon, Davan, Parkana davlatlari Qadimgi Farg'onaning mustaqil qadimiy davlat sifatida rivojlanishini nazarda tutgan degan xulosaga keldi. [3, 29-b.].

Ma'lumki, Davan davlati Farg'ona vodiysida joylashgan bo'lib, shimoli-g'arbda II asrda Qang' bilan chegaradosh bo'lgan. Miloddan avvalgi janubda - yuechjilar bilan, shimolda - usunlar bilan, shuningdek, Davan G'arbiy Farg'ona vodiysi hududiga to'g'ri keladigan qadimgi Xitoy poytaxtidan 10 ming li g'arbda joylashganligi haqida ma'lumot berilgan. Z.Muqimov yirik Davan davlati shimolda qanglar, janubda kushonlar, g'arbda uyg'urlar bilan chegaradosh deb hisoblaydi [6. B. 45-48].

Davlatning iqtisodiy asosini sug'orma dehqonchilik, savdo va hunarmandchilik, yilqichilik, urug'chilik va hattoki uzumchilik tashkil etgan bo'lib, bu qadimgi davr uchun juda ilg'or bo'lib, dehqonchilik rivojlanganligi va uning nisbatan yuqori darajasidan dalolat beradi. Bu ma'lumotlar Davanda chinakam o'troq sivilizatsiya paydo bo'lganligi va rivojlanganligidan dalolat beradi. Davan davlatida dehqonchilik madaniyati yuksak

cho‘qqilarga ko‘tarilgan. Bundan tashqari, qadimgi O‘rta Osiyo Mesopotamiya chegaralaridan ancha uzoqda, Davan o‘zining zotdor otlari bilan mashhur bo‘lib, ular ot zotlari tomonidan maxsus boqilgan. Qishloq xo‘jaligining rivojlanishi davlat taraqqiyotida katta rol o‘ynadi. Qadimgi Farg‘ona davlati aholisi asosan dehqonchilik bilan shug‘ullanib, o‘troq turmush tarzini olib borgan: sholi va bug‘doy ekkan. Don ekinlaridan tashqari dukkakli ekinlar, xususan, arxeologik qazishmalar paytida qoldiqlari topilgan no‘xat, chinni, yasmiq ham yetishtirilgan. Paxta yetishtirilgan, undan gazlamalar ishlab chiqarilgan, shuning uchun. Ko‘knori urug‘i Janubiy Farg‘onada topilib, undan moy va dori-darmon olinadi. Paxta va uzum chigitlaridan ham neft ishlab chiqarilgan, uning qoldiqlari arxeologik yodgorliklardan topilgan [7, 21-bet].

Uzumning maxsus navlarini yetishtirish va yetishtirish va vinochilik Davan davlatiga yanada shuhrat qozondi. Uzumchilik ancha yuqori darajada rivojlangan, Davandan uzum ko‘chatlari Xitoyga eksport qilingan. O‘z navbatida, uzumchilik vinochilikning rivojlanishiga ta‘sir ko‘rsatdi. Davanda ishlab chiqarilgan sharob (vino) tarixiy yilnomalarda qayd etilganidek, ma‘lum bo‘lgan va savdo uchun boshqa davlatlarga eksport qilingan. Davanning ijtimoiy asosini erkin jamoa a‘zolari – dehqonlar ham, hunarmandlar ham tashkil etganining yana bir dalili davlatda hunarmandchilikning muvaffaqiyatli rivojlanib borayotganligidir. Davan xalqi hunarmandchilikning kulolchilik, to‘quvchilik, metallurgiya, zargarlik kabi turlari bilan shug‘ullangan. Shtatda tegishli konlarda temir, mis, kumush va oltin qazib olindi, bu konchilikning kelib chiqishi va rivojlanishidan dalolat beradi. Qazib olingan qimmatbaho metallar qayta ishlangan, hunarmandlar ulardan turli xil mahsulotlar: zargarlik buyumlari, qurol-yarog‘lar, idish-tovoqlar va bezaklar tayyorlaganlar, ular jahonda san‘at asari sifatida qadrlangan [3, 32-b.].

Davan davlatining qulay geografik joylashuvi va xaridorgir tovarlar ishlab chiqarilishi tufayli Sharq va G‘arb bilan savdo aloqalari rivojlangan. Davlatda qishloq xo‘jaligining

rivojlanishi va turli boy resurslar xalqaro savdoning faollashishiga yordam berdi. xalqaro savdo

Farg'onadan ham o'tgan Buyuk Ipak yo'li faoliyati davrida juda qizg'in bo'lgan va Farg'ona vodiysi o'zining geografik mag'lubiyati tufayli muhim savdo markazi bo'lgan. Ayniqsa, Davanning g'arbida joylashgan davlatlar va Xitoy bilan yaqin savdo va madaniy aloqalar rivojlanganligini Farg'ona vodiysidan topilgan Xitoyning o'sha tarixiy davrga oid Vu-Chju tangalari, bronza oynalari va xitoy hunarmandlarining boshqa buyumlari ham tasdiqlaydi. Iqtisodiy taraqqiyot va madaniyatning muhim rag'batlantiruvchi omili G'arb va Sharq o'rtasidagi savdo edi.

Demak, Davan O'zbekiston milliy davlatchiligi evolyutsiyasini o'rganishda muhim ilmiy ahamiyatga ega. Uzoq vaqt davomida, hatto tarixiy me'yorlarga ko'ra ham Farg'ona vodiysidagi qadimiy davlat mustaqil ravishda, tashqi kuchlar aralashuvisiz, o'ziga xos sivilizatsiya makoniga ega bo'lgan holda rivojlandi. Bir qator omillar davlatchilikning keyingi evolyutsiyasi uchun turtki bo'lishi mumkin. Qadimgi Farg'ona sivilizatsiyasining uni vujudga keltirgan nihollari bugungi kungacha saqlanib qolgani diqqatga sazovordir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Zadneprovskiy Yu.A. K. ibtidoiy O'rta Osiyoda vohaning o'rnatilishi tarixi // KSIA jild. 167. - M., 1981 yil.
2. Farg'onaning o'troq dehqonchilik madaniyati rivojlanish dinamikasi // Orol inqirozi: Tarixiy-geografik retrospektiv – 1-jild M., 1991. 186-190-betlar.
3. O'zbekiston davlatchiligi tarixi ocherklari. Ed. D.A.Alimova, E.V.Rtveladze. T. "Akula".2001

4. Asqarov A.A. Urta Osiyo kadimgi dunyosining asosiy xususiyatlari // Uzbekistonda izhtimoiy fanlar, 1994. 6-son.
5. Zadneprovskiy Yu.A. Farg'onaning ilk temir davri va Davan davlatining paydo bo'lishi muammosi // Xalqaro ishlar. simpozium. - Ashxobod. 1984 yil.
6. Muqimov Z. Davlat va huquq tarixi. T.: -2003..
7. Maibboyev B. Qadimgi Farg'ona Davan davlati // O'zbekiston davlatchiligi tarixi ocherklari - T. "Akula", 2001 yil, 21-bet.
8. Eshov B. Uzbekistonda davlat va madalliy boshkaruv tarixi. - T.: Yangi asr avlodi, 2012.
9. Bernshtam A.M. Markaziy Tyan-Shan va Pomir-Oloyning tarixiy va arxeologik ocherklari // IIV. 1952 yil. 26-son.